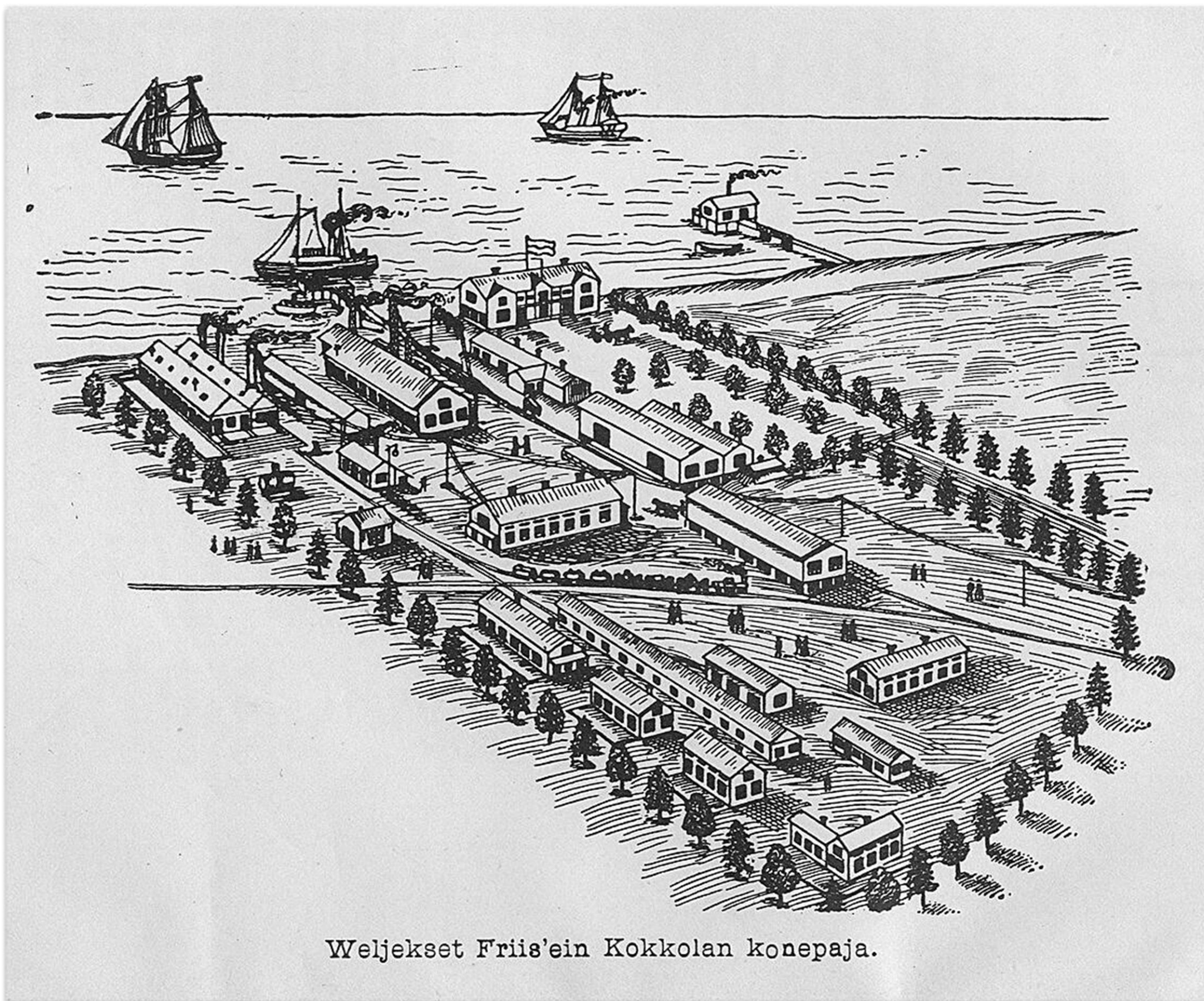

YRITTÄJÄT:

FRIISIN VELJEKSET

Weljekset Friis'ein Kokkolan konepaja.

Friisin Kokkolan konepaja. Kirkon lämmityslaitteiden hintaluettelosta 1902.

WELJEKSET FRIISIN KONEPAJA

Weljekset Friisin konepaja sai alkunsa Kalajoella. Lukkari Johan Friisin poika **Juhani Friis** (myöh. Pohjanpalo, s. 24.4.1866 Kalajoki), oli innostunut messinkivalusta ja perusti pienen metallipajan. Juhani sai pian kumppanikseen **Tuomas-veljensä** (s. 3.3.1861 Himanka). Vuonna 1885 yrityksen nimeksi vahvistettiin Weljekset Friis. Yritykseen liittyi myös kolmas veli, **Matti**. Pian perustettiin myös tiilitehdas ja valimo. Kulkuyhteyksien puute hillitsi kasvua, joten yritys perusti 1895 uuden konepajan Kokkolan Ykspihlajaan, jossa olisekä rautatieyhteys että satama.

Juhani Friis

Tuomas Friis

Matti Friis

Friisin perhekunta suomensi sukunimensä Pohjanpaloksi Snellmanin päivänä vuonna 1906. Yritysten nimissä nimi Friis kuitenkin säilyi.

Aluksi toimintaa oli sekä Kokkolassa että Kalajoella. Kalajoen toiminta loppui 1912. Friisin tehtailla valmistettiin laajaa valikoimaa tuotteita, mm. "höyryvenheitä", hautaristejä ja -aitoja, veden lämmittäjiä, kirkonkelloja, terva- ja tärpättiuneja, paloruis-kuja, kassakaappeja, kukkaispöytiä, pianotuoleja, pumppuja, "puotin rappusia", lämmityskamiinoita, maanviljelystyökaluja ja -koneita, sahalaitoksia sekä rautatievaunuja. Valtion rautateille saatettiin toimittaa jopa 160 vaunua vuodessa. Lämmityslaitteita yritys toimitti yli 350 kirkkoon Suomessa ja useaan kirkkoon Venäjällä.

Kirkonkellojen valmistusta Friisin konepajalla.
K.H.Renlundin museo.

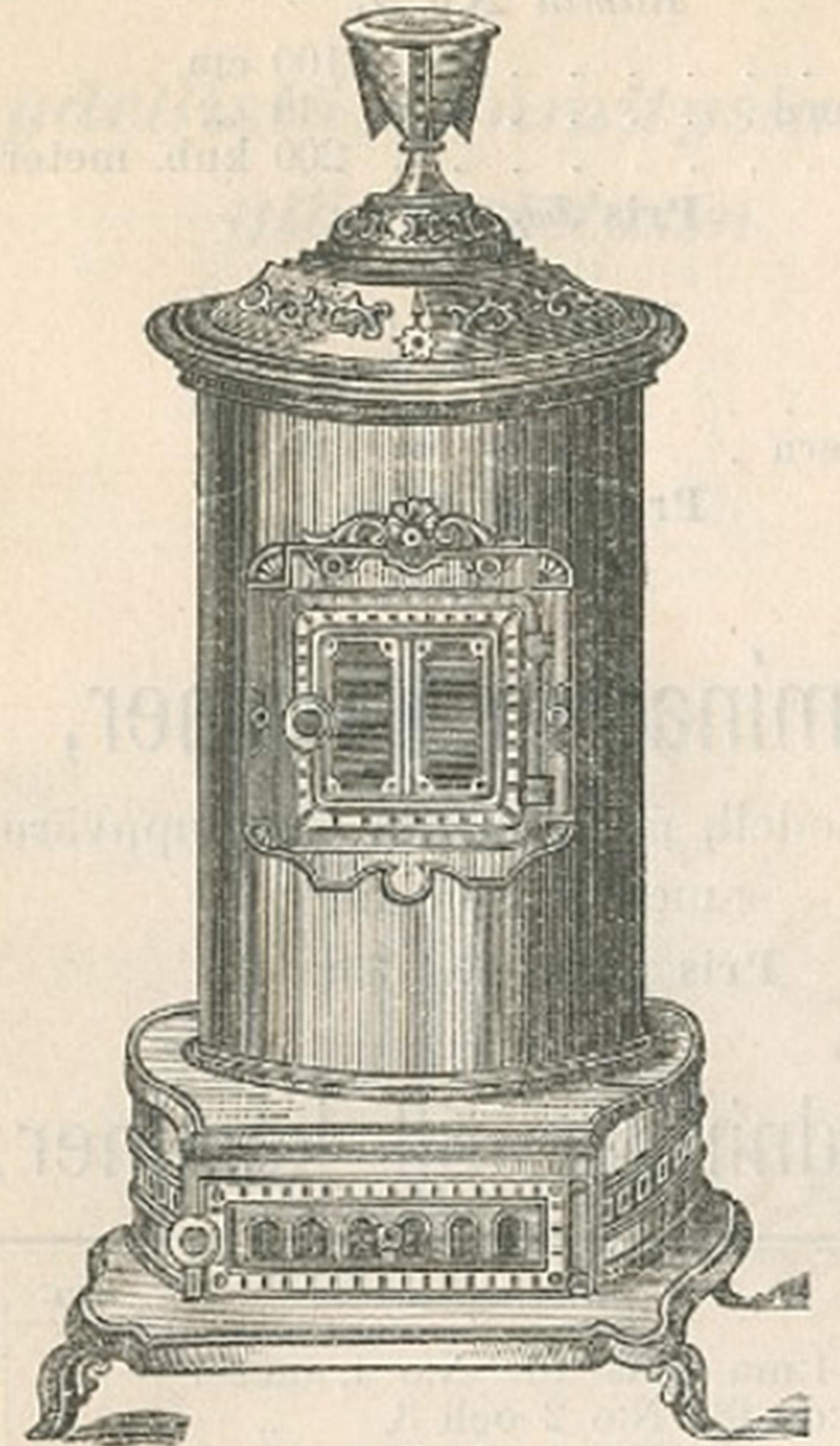

“

NE NELJÄ KAMIINAA, JOTKA
WELJEKSET FRIIS'EIN TEHTAASTA
VIIME SYKSYNÄ ASENETTIIN PUNKALAITUMEN
KIRKKOON JA SAKARISTOON,
OVAT VARSIN MAINIOSTI LÄMMITTÄNEET
KIRKON TÄNÄ KYLMÄNÄ TALVENA,
OVAT ILAHUTTANEET KIRKONKÄVIJÖITÄ
SEKÄ SALLINEET HEIDÄT RAUHASSA
ISTUA JUMALANPALVELUKSEN LOPPUUN ASTI,
NIIN ETTÄ VAIKKA TÄTÄ LÄMMITYSLAITOSTA
TÄÄLLÄ JOS MISSÄÄN
ALUKSI VASTUSTETTIIN AIVAN JYRKÄSTI
EI SITÄ ENÄÄ MILLÄÄN EHDOLLA
ANNETTAISI POIS.
-- SAVUTORVET KIRKON SISÄLLÄ,
JOTKA OVAT HOPEANVÄRISELLÄ
PRONSSIMAALILLA VEDETYT,
EIVÄT OLLENKAAN RUMENNA KIRKON MUOTOA.

”

Eugen Nyholm, kirkkoherra, 28.2.1900.
Hintaluettelo kirkon lämmityslaitoksista, 1902.

N:o 5.

Pienempikin tuotteita valmistettiin. Valikoimiin kuului mm. ”ympyräisiä, puolipyöreitä ja kanttisia, pronssaita sylkyastioita”, voimistelupainoja, paistinpannuja, vohvelirautoja, ”kilogrammi painoja” ja ”lyhtyin käsi- varsia”. Mitta- ja painouudistus oli yritykselle tuottoisa, ja se toimitti lähes puolet koko maassa tarvittavista uuden järjestelmän painoista.

Pohjanpalot perustivat myös Suomen Köysitehtaan 1901, siihen liittyvän kookosmattokutomon ja laivatelakan 1910.

K.H.Renlundin museo.

KONEPAJA
=WALIMO=
SÄHKÖOSOITE
„WELJEKSET“
YKSPIHLAJA
PUHELIN:
KOKKOLAN KESKUS 39
TAVARAOSOITE:
YKSPIHLAJAN AS.

Veljekset Friis Oy

KOKKOLA (SUOMI)

Ykspihlaja, / 193

Arv. tilauksenne johdosta

lähetimme vastuullanne

alempana merkityt tavarat tekevä

Smk. _____, jolla erällä olemme arv. tiliänne velkoneet.

Kunnioituksella

WELJEKSET FRIIS OSAKEYHTIÖ

LASKU N:o

T.N:o

Ar

Muistutukset ovat tehtävät 8 päivän kuluessa laskun vastaanottamisesta. Ylijalalta lasketaan 0% korko

Maksettava

Friiseillä oli myös rautakauppa, höyrymylly, tiilitehdas sekä graniittilouhimo Pohjanmaan Myllynkivitehdas. Pohjanpalot alkoivat valmistaa myös vene- ja muita moottoreita erityisesti Venäjän markkinoita silmällä pitäen.

Yritykset kärsivät vaihtelevissa suhdanteissa vaikeuksia. 1910-luvulla tapahtuneen konkurssin jälkeen perustettiin uusi osakeyhtiö Veljekset Friis Oy ja rakennettiin Ykspihlajaan uusi konepaja sekä rauta- ja pronssi-valimo.

KÖYSI- JA MATTOTEHTAAT

Köysitehdas oli maan ainoa suurteollisuutta edustava tehdas alallaan. Tehtaan uuden-aikaisista koneista monet olivat joko yrityksen omia keksintöjä, rakennettu Friisin tehtaassa tai paranneltu siellä.

Laajuudeltaan tehdas oli Pohjoismaiden suurimpia. Vuonna 1910 salamaniskun aiheuttama tulipalo poltti tehdas pitkän radan. Tehdas rakennettiin uudestaan ja palaneesta osasta tehtiin mattokutomomo.

Mattoja Suomen Köysitehtaan luettelosta 1911.

FRIISIT SIVISTÄJINÄ

Ykspihlajan alueen saha- ja konepajateollisuus tarjosi töitä monille. Kun kasvava työväestö alkoi pysytellä vakinaisesti aloillaan, sai nykyisen kaltainen kyläyhteisö alkunsa. Ykspihlajaan asettunut väestö oli kaupunginosan alkuvaiheissa pääosin kotoisi suomenkieliseltä Keski-Pohjanmaalta. Tuolloin elettiin kiihkeää suomalaisuuden rakentamisen aikaa ja erilaiset kansalaisaktiivisuuden muodot olivat voimissaan. Yrittäjät ja elinkeinojen harjoittajat

katsoivat omista intresseistään edulliseksi tukea työväkeä heidän pyrkimyksissään. Oli kyseessä sitten suomalaiskansallinen näkökulma tai kansansivistystyö, katsottiin yhteisön hyvinvointia tukevat toimet kaikkien etuna. Friisit tukivatkin työväestöä tarjoamalla konepajalta lukusalin kulttuuriharrastuksia varten ja takasivat työväenyhdistyksen lainoja toimitalon rakentamiseksi. Työntekijöillä oli oma sairausvakuutus- ja eläkekassa. Parhaimmillaan Friiseillä oli 600–700 työntekijää.

Pohjanpalot toimivat aktiivisesti suomalaisuus-aatteen parissa. Juhani Pohjanpalo oli ajamassa Ykspihlajan suomenkielisen kansakoulun perustamista. Koulu alkoi yksityisenä. Kaupunki päätti koulun perustamisesta 1909. Tuomas Pohjanpalo teki 1923 aloitteen uuden koulutalon rakentamisesta. Alvar Åkermanin suunnittelema kaksikerroksinen, kivirakenteinen koulu valmistui vuodenvaihteessa 1925–26.

Ykspihlajan suomenkielisen kansakoulun perustamiskokous
Hotelli Hietalan kuistilla. K.H.Renlundin museo.

Pohjanpalot olivat mukana monessa, kuten Kokkolan Suomalaiset -yhdistyksen, Keski-Pohjanmaan Osuuskaupan, Kokkolan Kirjapaino Oy:n perustaman Kokkola-lehden sekä Keski-Pohjanmaan maanviljelysseuran alkuvaiheissa.

Pohjanpalot rakennuttivat Kokkolinnan, Kokkolan ensimmäisen monikerroksisen asuintalon 1908. K.H.Renlundin museo.

Tuomas Pohjanpalo valittiin valtiopäiville ensimmäiseen yksikamariseen eduskuntaan Suomalaisen puolueen vaalilistalta 1907–09. Kokkolan kaupunginvaltuutuksessa hän oli 1911–13 ja 1919–24. Hän kuului myös kansakoulun johtokuntaan.

1950-luvun loppupuolella huono taloustilanne ja sota-aikana alkanut velkaantuminen saivat yhtiön vaikeuksiin. Tehdas myi toimitilansa ja muutti Vitsariin 1958. Kymmenen vuoden päästä yritys myytiin Kattilakosken tehtaat -nimiselle yritykselle. Friisin tehtaiden viimeiseksi isommaksi työksi jäi Ykspihlajan kirkon kello.

Lähteet:

- Granholm, Ole 2009: Yritteliästä väkeä.
- Hyttinen, Pertti: Kokkolan sataman historia: <https://portofkokkola.fi/historia/suomi/index.html>
- Mustonen & Mustonen 2018: Talo – Ykspihlajan toimitalon historia 1908–2018
- Pulakka, Pentti (toim.) 1995: Keskipohjalaisia elämäkertoja
- Kokkolan kaupungin historia, osa 4.
- Kokkolan kaupungin historia, osa 5
- Pohjanpalojen arkisto, K.H.Renlundin museo
- Suomen Köysitehtaan hintaluettelo "Kokosmattoja", 1911, Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- Vi Neristassbor rf, Kokkolan kotiseutuarkisto
- Weljekset Friisein esitteet: Kuvallinen luettelo konepajoista Kokkolassa ja Kalajoella sekä Hintaluettelo Kirkon lämmityslaitoksista, 1902, Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Eteismatto Suomen Köysitehtaan luettelosta 1911.